

הממשלה מנפחת את הבועה של עולם הישיבות החרדי

קיצוץ התקציב הביא לירידה חדה במספר תלמידי הישיבות רק שהקיצוץ בוטל, ועמו הוסר השוט של המדינה נגד מי שאינו מלמד ליבה הפתרון שמסתמן הוא מתן הבחירה לחרדים ללמוד ליבה בישיבות תיכוניות חרדיות רק שאלה נמצאות בגירעון עמוק

- 16.11.2016
- מאת: מירב ארלזורוב
- זמין ב- <http://www.themarker.com/news/1.3123861>, נצפה: 17 נובמבר, 2016.

שנתון החברה החרדית בישראל ל-2016, שמוציאים במשותף מכון ירושלים לחקר ישראל והמכון הישראלי לדמוקרטיה, חושף את תנועת המטוטלת במספר תלמידי הישיבות והאברכים בחברה החרדית. ב-1999–2012 עלה מספר תלמידי הישיבות הגבוהות (הישיבות שלאחר התיכון ועד גיל הנישואים) והאברכים (אברך כולל הוא תלמיד לאחר גיל הנישואים), בשיעור שנתי קבוע של 4%. שיעור הגידול העצום הזה, שמשקף את הריבוי הטבעי הגבוה של החברה החרדית, נבלם לפתע ב-2012–2013 - עם צניחה של 8% במספר תלמידי הישיבות ותלמידי הכולל, בהם צניחה של כ-90% במספר תלמידי הישיבות מחו"ל.

ההסבר לצניחה כפול. ראשית, המדינה העניקה באותן שנתיים פטור משירות צבאי ל-20 אלף תלמידי כולל, דבר שאיפשר להם לפרוש מהלימודים ולצאת לעבוד. שנית, המדינה קיצצה באותן שנים ב-50% את התמיכה בתלמידי ישיבות ואברכים שאינם משרתים בצבא, וביטלה לחלוטין את התמיכה בתלמידים מחו"ל. בלי תקציב, נאלצו רבים לעזוב את הישיבות, ותלמידים מחו"ל חדלו מלהגיע.

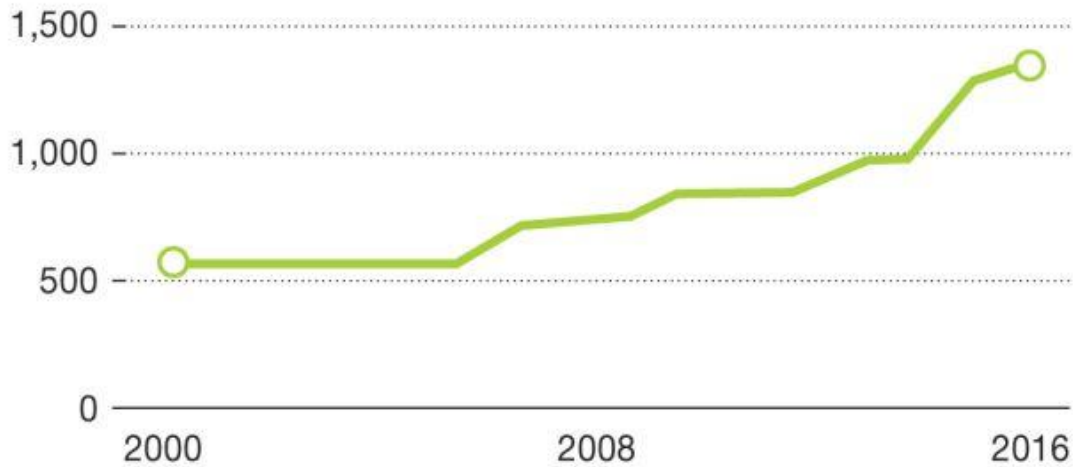
על האפקט שהיה לשני הצעדים האלה ניתן ללמוד ממה שקרה אחר כך: ב-2015 חזרו החרדים לקואליציה, ממשלת נתניהו חידשה את התקציבים לתלמידי ישיבות, ומספרם באותה שנה זינק ב-8% (תלמידי ישיבות ישראלים) עד 770% (תלמידי חו"ל).

המטוטלת הזאת ממחישה עד כמה עולם הישיבות החרדי, שמתקיים מחוץ לשירות הצבאי ומחוץ לעולם העבודה המודרני, הוא בועה שמנפחת מדינת ישראל באמצעות תקציביה. המטוטלת הזאת ממחישה גם את יכולת המדינה לאכוף לימודי ליבה על מערכת החינוך החרדית, אם רק תהיה נחושה מספיק, ואם רק תמחיש לחרדים את המחיר של אי-הוראת לימודי הליבה באמצעות קיצוץ תקציב.

רק שזה לא קרה עדיין, וספק אם יקרה. שר החינוך הקודם, שי פירון, איים לקצץ בתקציבים של בתי הספר החרדיים היסודיים (תלמודי תורה), ואף העביר חקיקה שאמורה היתה לפגוע בתקציב של תלמודי התורה שאינם מלמדים לימודי ליבה. אבל החקיקה בוטלה עם חזרתן של המפלגות החרדיות לממשלת נתניהו - והאפקט האפשרי של המהלך נבלם באבו.

זאת ועוד, בדרך נחשף כי מדובר היה באיום סרק: לא רק שלא היתה לאיום הזה היתכנות פוליטית, גם לא היתה לו היתכנות מעשית, מאחר שבחברה החרדית אין תוכניות לימוד למקצועות הליבה, אין ספרי לימוד מתאימים, וגם אין מורים שיודעים ללמד ליבה. משמע, גם אם תלמודי התורה היו רוצים להיכנע לתכתיב קצר המועד של משרד החינוך, הם לא היו יכולים לעשות זאת בשל היעדר כלים.

תלמידים בישיבות תיכוניות חרדיות

מקור: חינוך ורושלים והמרכז המחקרי לחינוך החרדי

180 מיליון שקל ללימודי ליבה מבחירה

מאז 2013 נערכים במשרדי החינוך והאוצר להכשיר בכל זאת את הקרקע ללימודי ליבה חרדיים. במשרד החינוך הוקם מחוז חינוך ממלכתי-חרדי, הוקצו תקציבים להכשרת מאות מורים חרדיים להוראת לימודי ליבה, נכתבו תוכניות לימוד וספרי לימוד, חולקו שוברים לחרדים שרוצים להשלים תעודת בגרות בלימודים אקסטרניים, וגם הוקצו תקציבים לישיבות תיכוניות חרדיות. בסך הכל מדובר בהשקעה של כ-180 מיליון שקל בשנה, רובה להכשרות מורים, שנועדה להכין את הקרקע ללימודי ליבה מבחירה. כל זה, כמובן, מתווסף למאות מיליוני שקלים שמשקיעה המדינה בשנה דרך המועצה להשכלה גבוהה, בקמפוסים ייעודיים לחרדים שמנסים להתקבל ללימודים אקדמיים.

אלא שבתום שלוש שנים של השקעה מסיבית, כלל לא ברור אם ההשקעה הזאת נותנת פירות ואם יש בכלל נכונות בחברה החרדית לבחור בלימודי ליבה. פרט למהלך אחד, שעל הצלחתו אין כבר עוררין: זה של הישיבות התיכוניות חרדיות - ישיבות חרדיות לגיל התיכון (ישיבה קטנה) שמלמדות לימודי קודש לצד לימודי חול ברמה של בגרות מלאה. כיום יש 16 ישיבות כאלה, מספרן שולש בתוך עשור, ולומדים בהן כ-1,400 תלמידים. מדובר אמנם רק ב-5% מאוכלוסיית תלמידי הישיבות הקטנות החרדים, אבל הגידול המהיר במספר הישיבות התיכוניות החרדיות, ובעיקר העובדה שהפריחה הזאת מתרחשת בלי שגדולי הדור יוצאים נגדה, מהווה פוטנציאל לשינוי מבפנים של מערכת החינוך החרדית.

"חייבים להעביר את מרכז הכובד ליצירת אלטרנטיבות לציבור החרדי שרוצה ללמוד לבגרות", אומר ד"ר חיים זיכרמן מהמכון הישראלי לדמוקרטיה. "במקום להילחם על ליבה, מלחמה אבודה מראש, צריך ליצור חלופה שתאפשר בחירה".

הרב בצלאל כהן, מנהל הישיבה התיכונית החרדית חכמי לב בירושלים, מסכים: "אסור לנסות לכפות, צריך לפתוח אופציות למעוניינים. אין כאן שאלה של התנגדות פנימית או תמיכה של החברה החרדית. בסוף זה מדבק - כמו שהיה בתעסוקת חרדים, בהתחלה יש כמה חלוצים משוגעים, וברגע שהם יצליחו, אחרים הולכים בעקבותיהם. מה שחשוב זה שיהיו כמה שיותר ישיבות תיכוניות חרדיות מוצלחות, שימשכו את הקהל אחריו".

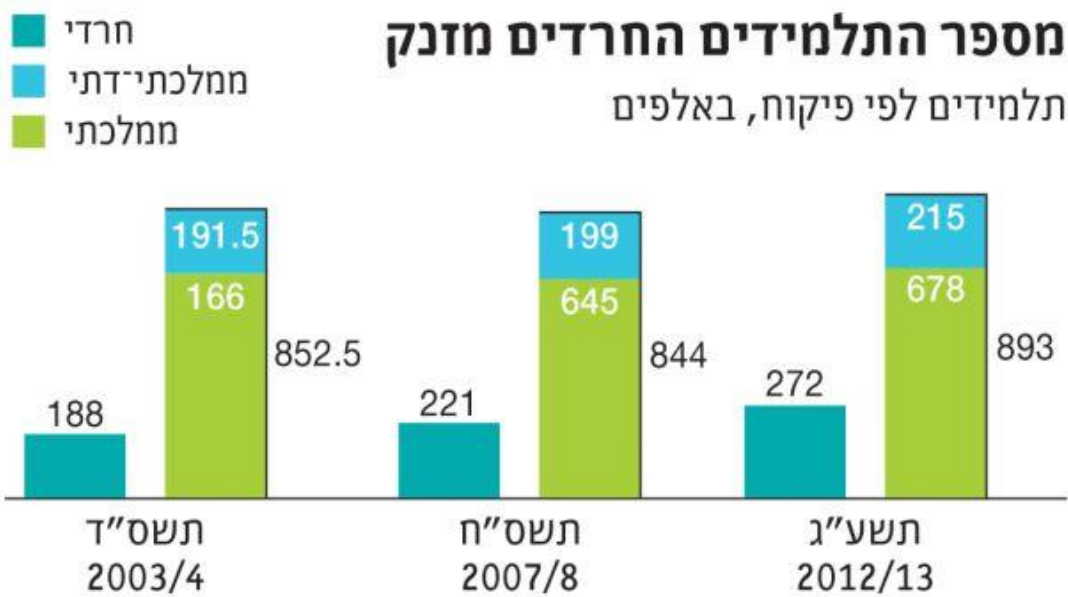
כהן מעריך שפוטנציאל התלמידים של הישיבות התיכוניות החרדיות הוא כשני שלישים מתלמידי התיכון החרדים - השליש הראשון הוא של נוער שנשר מהישיבות, וגם כך לחברה החרדית אין התנגדות שהוא יפנה ללימודי חול, והשליש השני מכונה על ידי כהן "השליש השורד" - השליש שלא מתלהב מלימודי גמרא, אבל הולך בתלם. לדברי כהן, אלה תלמידים בינוניים, והם שורדים את הישיבה הקטנה והישיבה הגבוהה - אבל בהמשך, בגיל 23 ומעלה, הם מחפשים דרכים לצאת לעבוד, ושם מתגלה עומק השבר.

"הם באים בלי רקע לימודי, והם גם לא מוכשרים מדי, ולכן הם מתקשים מאוד להשלים את ההשכלה שהחמיצו", אומר כהן.

אין עוררין על העובדה שעל השליש הגבוה והמוכשר, השליש של "תלמידי החכמים", החברה החרדית לא תסכים לוותר לעולם ולא תאפשר להם לפנות ללימודי חול.

גם המאבק על ה"שליש השורד" צפוי להיות קשה. מהסיבה הזאת מרבית מנהלי הישיבות התיכוניות האחרים מתבטאים יותר בזהירות מכהן, ומדגישים שהם אינם מתחרים בישיבה הקטנה.

לפחות מבחינה כלכלית הם צודקים בכך שהם אינם תחרותיים לישיבה הקטנה: הישיבות הקטנות גובות 500–1,000 שקל בחודש לתלמיד, בתנאי פנימייה מלאים. הישיבות התיכוניות החרדיות, לעומת זאת, גובות שכר לימוד של 1,000–3,000 שקל בחודש.

חבר - חרנו ורונעלים והחרנו הושרעלו לדחוקהרנויה

המחיר הנמוך של הישיבות הקטנות, שמקבלות רק 60% תקצוב בהשוואה לתיכון ממלכתי, נובע מהעלויות הנמוכות שלהן: אין בהן שעות לימוד פרונטליות, אין יועצות, אין חדרי מחשבים או אולמות התעמלות, ויש מעט מאוד מלמדים, שהם כמובן לא מורים מוסמכים.

הישיבות התיכוניות החרדיות צריכות לתת את כל זה, ולהוסיף על כך שעות לימוד מלאות לבגרות. זה אומר שיום הלימודים בישיבות התיכוניות כפול באורכו, עומד בכל הסטנדרטים של תיכון ממלכתי - מורים מוסמכים, שמועסקים בהתאם לתנאי משרד החינוך, מעבדות פיזיקה ומחשבים - ועוד מוסיף עליהם תנאי פנימייה. כל זה מביא לכך שהתקציב המלא שמעמיד משרד החינוך לישיבות התיכוניות, הזהה לזה שמוענק לתיכון ממלכתי, פשוט אינו מספיק להם.

הישיבות התיכוניות החזקות מפצות על כך בגביית שכר לימוד גבוה, אבל זה מגביל אותן לפנייה רק לפלח צר ומבוסס של האוכלוסייה החרדית. מי שרוצה לפנות לזרם המרכזי, כמו ישיבת "חכמי לב" של כהן, מסתפק בשכר לימוד של 1,000–1,250 שקל בחודש. בסכום הזה, הישיבות הן כולן גירעוניות.

המלכוד של הישיבות התיכוניות

משרדי החינוך והאוצר נזעקו בשלוש השנים האחרונות לסיוע, ופירסמו "קול קורא" מיוחד לישיבות התיכוניות החרדיות. בסך הכל הקצו לישיבות הללו תקציב שנתי של כ-37 מיליון שקל, אבל גם אחרי התקציב הזה הישיבות עדיין גירעוניות. הבעיה היא שמשרד החינוך אינו נוהג לממן פנימיות, למעט נוער בסיכון, ואם הוא יממן זאת רק לישיבות החרדיות התיכוניות הוא עלול לחשוף עצמו לעתירה לבג"ץ בטענה לתקצוב לא שוויוני.

הפתרון שנמצא בינתיים הוא פרסום של קול קורא חדש, שיסייע לישיבות התיכונים החרדיות בנושאים כמו שכר דירה - חלק גדול מהישיבות סובלות מכך שהרשויות המקומיות אינן מקצות להן מבנים, בגלל התנגדות התושבים החרדים - ואולי גם בתוספת רכיב של מימון עלות הארוחות, וכן התחשבות בכיתות הקטנות בישיבות שנמצאות בשלבי הקמה וביסוס ראשוניים.

מנהלי הישיבות טוענים שזה לא מספיק, וכי אם הם לא יצליחו להוריד את שכר הלימוד שלהם לרמה של 700 שקל בחודש, הם לא יצליחו להתחרות בישיבות הקטנות. "אם אני מוריד את שכר הלימוד שלי", מעריך מנהל ישיבה שהעדיף להתראיין בעילום שם, "אני יכול להגדיל את הביקוש אלי בשליש. מבחינת המדינה זה משתלם, כי כל תקציב שהם לא נותנים לי, זה עדיין יוצא הרבה יותר זול מאשר הקמפוסים החרדיים שמנסים להשלים השכלה לפני הלימודים האקדמיים".

משרדי החינוך והאוצר מסכימים כי זהו אינטרס לאומי לתקצב את הישיבות התיכוניות החרדיות, אבל מתפתלים מול הצורך לשמור על תקציב שוויוני.

מול החלופות - השקעה של מיליארדי שקלים במימון קמפוסים חרדיים ייעודיים, או הפסד תוצר של עשרות מיליארדי שקלים בגלל אי השתלבות של החרדים בשוק התעסוקה - ספק אם ההתפתלות הזאת מוצדקת. מימון הישיבות התיכוניות החרדיות צריך לעמוד בראש סדר העדיפויות. זה משתלם גם למדינה וגם לחרדים.